

Sygn. akt IV CSK 18/07

POSTANOWIENIE

Dnia 25 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z wniosku Gminy Miasta T.
przy uczestnictwie P. Ł. i B. Ł.
o wpis hipoteki przymusowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 kwietnia 2007 r.,
skargi kasacyjnej uczestników postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w T.
z dnia 22 września 2006 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie
apelacyjne i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w T. do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w T., uwzględniając wniosek Gminy Miasta T., w dniu 28 lutego 2005 r. dokonał wpisu hipoteki przymusowej w kwocie 253224,12 zł w dziale IV księgi wieczystej prowadzonej dla bliżej opisanej nieruchomości stanowiącej własność P. Ł. i B. Ł.

Postanowieniem z dnia 17 listopada 2005 r. uczestnicy zostali zwolnieni w całości od kosztów sądowych.

Sąd Okręgowy w T. po rozpoznaniu apelacji uczestników, którą zaskarżyli ten wpis w całości, w dniu 26 stycznia 2006 r. postanowił „uchylić zaskarżony wpis hipoteki przymusowej ponad kwotę 186214,60 zł (...) i w tym zakresie przekazać sprawę Sądowi Rejonowemu w T. do ponownego rozpoznania”.

W dniu 15 marca 2006 r. uczestnicy złożyli w Sądzie Okręgowym, w którym jeszcze pozostawały akta, wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu; w Sądzie tym wydano zarządzenie o przekazaniu wniosku do rozpoznania Sądowi Rejonowemu po zwrocie akt.

W dniu 12 kwietnia 2006 r. Sąd Rejonowy dokonał wykreślenia wpisu hipoteki przymusowej w kwocie 253224,12 zł i wpisał hipotekę przymusową w kwocie 186214,60 zł.

Zawiadomienie o wpisie zostało doręczone osobiście uczestnikom w dniu 19 kwietnia 2006 r.

Orzeczeniem z dnia 20 kwietnia 2006 r. Sąd Rejonowy ustanowił dla uczestników adwokata z urzędu, a w dniu 27 kwietnia 2006 r. wpłynęło do Sądu pismo Okręgowej Rady Adwokackiej w T. o wyznaczeniu dla uczestników adwokata w osobie L. L.

W dniu 5 maja 2006 r. uczestnicy złożyli osobiście apelację, którą postanowieniem z dnia 10 maja 2006 r. Sąd Rejonowy odrzucił. Odpisy tego postanowienia zostały doręczone osobiście uczestnikom postępowania.

W wyniku zażalenia wniesionego osobiście przez uczestników, Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 8 czerwca 2006 r. uchylił orzeczenie odrzucające apelację

i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu celem nadania biegu apelacji. Także odpisy tego postanowienia zostały doręczone osobiście uczestnikom.

Postanowieniem z dnia 22 września 2006 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację uczestników. Odpisy tego, wydanego na posiedzeniu niejawnym (podobnie jak wszystkie poprzednie), orzeczenia z uzasadnieniem zostały doręczone osobiście uczestnikom postępowania.

Ostatnio wymienione postanowienie zostało zaskarżone wniesioną przez ustanowionego z urzędu pełnomocnika uczestników skargą kasacyjną, opartą na podstawie wymienionej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. - nieważności postępowania z powodu pozbawienia uczestników obrony ich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) wskutek naruszenia art. 133 § 3 k.p.c. przez niedokonywanie doręczeń do jego rąk pism sądowych, w tym wszystkich orzeczeń wydawanych na posiedzeniach niejawnych. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania został oparty na przesłance przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Pozbawienie strony możliwości ochrony swych praw, przewidziane w art. 379 pkt 5 k.p.c. jako przyczyna nieważności postępowania, jest – jak zgodnie przyjmuje się w orzecznictwie i piśmiennictwie – pojęciem elastycznym, ujmującym przesłankę zawsze ocenianą w kontekście konkretnych okoliczności sprawy.

„Obrona praw” w postępowaniu cywilnym obejmuje możliwość korzystania z uprawnień procesowych przysługujących stronie. Należy do nich prawo ubiegania się o ustanowienie adwokata (radcy prawnego); w wypadku jego ustanowienia – które następuje wtedy, gdy sąd uzna udział adwokata w sprawie za potrzebny (art. 117 § 4 k.p.c.) - konieczne jest stosowanie przez sąd przepisów zapewniających realizację prawa do zastępstwa adwokackiego, w tym art. 133 § 2 k.p.c.

Naruszenie uprawnień skarżących nastąpiło już na etapie ubiegania się przez nich o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, bowiem do wydania orzeczenia przez Sąd pierwszej instancji doszło bez rozpoznania, a więc z pominięciem, tego wniosku. Wniosek o ustanowienie adwokata musi być rozpoznany bez zwłoki, przed podjęciem jakichkolwiek czynności procesowych, a szczególnie – przed wydaniem merytorycznego rozstrzygnięcia. W przeciwnym razie może dojść do

ograniczenia możliwości obrony praw strony (tak pod rządem d.k.p.c. w orzeczeniu z dnia 16 lutego 1961 r., 4 Cr 251/60) lub do ich pozbawienia. W okolicznościach niniejszej sprawy, uzasadniona jest ostrzejsza kwalifikacja zaistniałego uchybienia, ze względu na to, że wniosek o ustanowienie adwokata został złożony po wydaniu pierwszego, niekorzystnego dla wnioskujących, postanowienia Sądu pierwszej instancji oraz po wydaniu przez Sąd drugiej instancji postanowienia wywołującego istotne wątpliwości co do zakresu i skutków rozstrzygnięcia, pozostawionych zresztą następnie bez wyjaśnienia w toku dalszego postępowania. Zignorowanie w takiej sytuacji procesowej wniosku o ustanowienie adwokata i wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia oraz jego doręczenie osobiście skarżącym, stanowiło pozbawienie uczestników ich praw już na tym etapie postępowania.

Jak wcześniej wskazano, ustanowienie adwokata dla strony powoduje określone konsekwencje procesowe, w tym konieczność dokonywania wszystkich doręczeń do jego rąk, stosownie do art. 133 § 3 k.p.c. Naruszenie tego przepisu może być, w zależności od okoliczności sprawy, traktowane jako „zwykłe” uchybienie procesowe mogące mieć wpływ na wynik sprawy albo jako uchybienie, które pozbawiło stronę obrony jej praw. Trzeba stwierdzić, że w niniejszej sprawie uchybienie to przybrało rozmiary wyjątkowe, bowiem po wydaniu postanowienia o ustanowieniu dla uczestników adwokata, wszystkie czynności Sądu były dokonywane bez uwzględnienia tego faktu. Z przytoczonego na wstępie przebiegu czynności wynika, że wszystkie orzeczenia, i to w toku dwóch instancji, były doręczane osobiście stronom, z całkowitym pominięciem ich pełnomocnika procesowego. Trzeba przy tym dostrzec, że w związku ze składaniem osobiście przez uczestników środków odwoławczych, nie kierowano do pełnomocnika wezwania do usunięcia braków (w tym braków apelacji, oddalonej zaskarżonym obecnie postanowieniem). Nie bez znaczenia jest także i to, że w sprawie – ze względu na jej charakter – orzekano wyłącznie na posiedzeniach niejawnych (art. 626¹ § 1 k.p.c.).

W toku całego, prowadzonego w dwóch instancjach, postępowania Sądy zupełnie pominięły ustanowionego pełnomocnika procesowego uczestników, podejmując wszystkie czynności tak, jakby pełnomocnika tego w sprawie nie było. Nie może w tej sytuacji budzić wątpliwości, że skarżący zostali pozbawienie prawa do

zastępowania ich w tym postępowaniu przez ustanowionego na podstawie art. 117 § 4 k.p.c. adwokata, i że było to równoznaczne z pozbawieniem ich obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Uzasadniało to uchylenie zaskarżonego postanowienia na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd.1 k.p.c., z uwzględnieniem art. 386 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Jak wyżej wskazano, uchybienia powodujące nieważność postępowania wystąpiły przed już przed Sądem pierwszej instancji, co powinien był dostrzec Sąd odwoławczy, ze skutkiem przewidzianym w art. 386 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia, z uwzględnieniem więc także jej wniosków. W skardze kasacyjnej nie został zawarty wniosek o uchylenie orzeczenia Sądu pierwszej instancji. Przewidziane w art. 398¹⁵ § 1 zd. 2 k.p.c. uchylenie przez Sąd Najwyższy – obok zaskarżonego wyroku – także wyroku sądu pierwszej instancji jest dopuszczalne tylko na wniosek wnoszącego skargę kasacyjną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1998 r., II CKN 553/97, OSP 1998, poz.138).

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.